

Mă depărtez și fug, mai ales, de toată meșteșugirea înșelătoare a ereticilor⁷⁰ și mă supun celor șase soboare⁷¹ precum și celui de-al șaptelea sobor, care s-a ținut acum de curând în Niceea⁷² împotriva dușmanilor creștinătății, închinându-mă și primind sfintele și cinstitele icoane⁷³, atât a Domnului nostru Iisus Hristos⁷⁴, a apostolilor, proorocilor, mucenicilor, cât și a tuturor cuvioșilor și dreptilor⁷⁵. Nu numai atât. Dar cer și sfintele lor rugăciuni, ca să primesc prin mijlocirea lor, iertarea păcatelor mele.

Mai mult, mă închin cu credință și evlavie prea sfintelor lor moaște, pentru că sunt pline de dar dumnezeiesc.

Primesc toate cărțile insuflăte de Dumnezeu, Legea nouă și veche, împreună cu ale tuturor Sfinților Părinți, cu viețile dascălilor și cu scrierile lor. Adaug aceasta din cauza lui Pamfil, cel smintit la minte și nebun, venit aici din răsărit, care a defăimat pe cuvioșii: Marcu, Isaia, Varsanufie,

70. Se referă la războiul iconoclast declanșat de împăratul Leon al III-lea, în anul 725. André GRABAR, *Iconoclasmul bizantin. Dosarul arheologic*, Editura Meridian, București, 1991, p. 25.

71. Sinoadele din perioada 325-787: de la Niceea (325), Constantinopol (381), Efes (431), Calcedon (451), Constantinopol (553), Constantinopol (681).

72. Sinodul de la Niceea din anul 787.

73. După sistematizarea teologiei iconoclase, ce fusese realizată de împăratul Constantin al V-lea și Sinodul de la Hieria (754), Teodor Studitul a aprofundat teologia icoanei „prin circumscriere” („Hristos este circumscris și reprezentabil ionic”), în timp ce Sfântul Nichifor al Constantinopolului va fi preocupat de iconomia ionică. Toate aceste perspective, pe care Biserica le amintește în fiecare an, la Duminica Ortodoxiei, de la începutul Postului Mare, au stat la baza discuțiilor din timpul Sinodului al VII-lea. Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Hristologie și iconologie în disputa din secolele VIII-IX”, în: *Studii teologice*, XXXI (1979) nr. 1-4, pp. 12-53.

74. „Hristos nu e Hristos dacă nu Se zugrăvește. Căci a spune Hristos înseamnă [prin aceasta] a cugeta taina Întrupării Lui. Căci nu s-ar putea spune Hristos și [în același timp] să fie cugetat Cuvântul gol de trup [...]. Încât cei ce nu zic că El se zugrăvește, adică se închipuie în icoană, Îl socotesc fără trup și sunt departe de curtea lui Hristos”, cf. Sf. TEODOR STUDITUL, „Scrisoarea 381. Teodor, către frățiile împrăștiate pretutindeni. [Cuvânt] catehetic”, în: *Dreapta credință în scrierile Sfinților Părinți: Sfântul Teodor Studitul, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Amfilohie de Iconium*, vol. 1, traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hanceș, Editura Sophia București, 2006, pp. 101-102.

75. Sf. IOAN DAMASCHIN și Sf. TEODOR STUDITUL, *Scrieri în apărarea Sfințelor Icoane*, traducere Pr. Dumitru Fecioru și Ierom. Policarp Pîrvuloiu, coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* (SN), vol. 17, Basilica, București, 2017.

Doroftei și Isihie⁷⁶, nu Varsanufie, Isaia și Doroftei molipsiți de eresul lui Sever⁷⁷ împreună cu ceilalți eretici sau cu alți mulți eretici dați anatema de Sfântul Sofronie prin cartea sa, ci pe ceilalți, cu același nume, pe care ni i-au lăsat Părinții, despre care m-am încredințat din întrebarea preasfințitului Patriarh Tarasie⁷⁸, păstor în acel an, și de la alte fețe vrednice de credință, atât din apus cât și din răsărit, precum și din faptul că icoana lui Varsanufie⁷⁹ este așezată în Biserica cea mare⁸⁰ împreună cu celelalte sfinte icoane: a Sfântului Antonie⁸¹, a lui Efrem și a multor altora – întrucât n-a găsit în învățăturile lor nici o păgânătate.

Și dimpotrivă, pentru multul folos sufletesc, de se va ivi vreo bănuială chiar și împotriva acestora, prin statornicire sobornicească, că aceștia sunt dați anatemii sau alții au fost caterisiți din cauza eresului lor, să fie anatema de tot și cu totul anatema de Tatăl, de Fiul și de Sfântul Duh.

Pe lângă acestea, mărturisesc că cinul monahal este înalt, prea înălțat și îngeresc și, prin viața lui desăvârșită și curată după pravila dată pustnicilor de Marele Vasilie⁸², curăță orice păcat⁸³. Însă, nu după cum fac unii, care primesc numai o parte din rânduieli, iar pe altele le îndepărtează, ca și cum n-ar putea să trăiască fără de cele trei stări ale bunătăților: sărăcia, înțelepciunea și ascultarea, arătate în scara dumneze-

76. Sf. VARSANUFIE și IOAN, *Cartea Avvei Varsanufie. Trimiteri și răspunsuri a doi Stareți Duhovnicești ce sihăstriau în chinoviia ce era în ținutul Gazii și carea să zicea a Avvei Serida, prin igumenul carele și le slujia lor, ale cărora nume sânt Varsanufie și Ioann*. Trad. din limba greacă de Isaac Dascălul, Editura Predania, București, 2015, p. 9.

77. Sever din Antiohia, monofizit din Siria, ca și Filoxen din Mabbug, care se opun, de exemplu, reprezentării Sfântului Duh sub formă de porumbel. Vezi: André GRABAR, *Iconoclasmul bizantin. Dosarul arheologic*, p.161.

78. Sf. TARASIE, Patriarh al Constantinopolului, *Viața și nevoințele celui între sfinți părintelui nostru Fotie cel Mare Patriarhul Constantinople*, Traducere de Constantin Făgețan, Editura Cartea Ortodoxă, 2005, *passim*.

79. Sf. Teodor Studitul face aici printre primele referiri la Sf. Varsanufie cel Mare († 540), despre care existau puține informații, nefiind trecut în sinaxare și neexistând o istorie a vieții acestuia. Sf. VARSANUFIE și IOAN, *Cartea Avvei Varsanufie*. p. 9.

80. Sf. Sofia din Constantinopol.

81. Sf. Antonie cel Mare († 356).

82. Sf. Vasile cel Mare (330-379).

83. Sf. Teodor Studitul, „Studiind cu mare zel scrierile Sfântului Vasile cel Mare, la sugestia unchiului său Platon, Teodor a început munca de reformare a vieții monahale în conformitate cu regulile Sfântului Vasile cel Mare, insistând în special asupra strictei observări a sărăciei călugărești”, Pr. Ioan RĂMUREANU, Pr. Milan ȘESAN și Pr. Teodor BODOGAE, *Istoria bisericească universală*, vol. I, p. 518.

iască, dar să aibă și slugă sau dobitoc de parte femeiască, care smintesc viețuirea noastră și ne primejduiesc sufletele.

Am grăit despre aceste lucruri pe scurt, căci vremea nu-mi îngăduie să stăruie mai mult asupra lor. Am grăit despre ele, chiar așa pe scurt, ca să nu gândească cineva că cred și cuget altceva decât ceea ce cred și mărturisesc.

Fiindcă este și așa destul ce am mărturisit, este timpul să vorbim și despre egumeni.

Acum, las ca părinte, luminător și dascăl al vostru pe domnul și părintele meu și părintele vostru al tuturor, prea cuviosul Egliston. În taină, el este mai aproape de Hristos și decât mine și decât voi toți, pentru că s-a înălțat prin smerenia lui asemănătoare cu a lui Hristos. Cu toate că el este împăcat așa cum se găsește, cred și nădăjduiesc ca, prin povățuirile și rugăciunile lui către Dumnezeu, să vă mântuiți toți, dacă veți fi ascultători și supuși.

Mai apoi, după moartea lui (las) pe cel care îl veți alege voi, prin obșteasca sfătuire, după voia lui Dumnezeu, după placul fraților și după dorința mea.

Așadar, ascultă Părinte și frate, tu care vei fi (egumen)! Iată, înaintea lui Dumnezeu și a îngerilor Săi cei aleși, îți încredințez toată frățimea lui Hristos. Cum o primești? Cum s-o ai? Cu ce fel de povețe? Și cum s-o păzești? Întocmai ca pe niște miei ai lui Hristos, ca pe mădularele tale prea iubite, apropiind și ocrotind pe fiecare după dreapta măsură a dragostei, pentru că dragostea pentru mădularele trupului omenesc trebuie să fie cumpănită în orice om.

Deschide-le, dar, milostivirile iertărilor tale, primește pe toți frații, hrănește-i cu milă, întocmește-i și-i du la Domnul. Cugetul tău să fie ascuțit la înțelegere, deșteaptă sânguința sufletului tău prin vitejie, întărește inima ta prin credință și nădejde. Fii povățuitorul fraților în orice lucru bun al lor. Fii, mai întâi, sprijinitorul lor împotriva nevăzuților războinici“.

Parcurgând textul acestei diate, constatăm că moștenirea testamentară a Sfântului Teodor Studitul poate fi rezumată la observația făcută de J. Meyendorff:

„Monahismul bizantin, apare nu doar ca o Școală a desăvârșirii spirituale, ci și ca un corp ce se simte responsabil pentru conținutul de credință și față de soarta Bisericii, în general“⁸⁴.

84. John MEYENDORFF, *Teologia bizantină*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 89.

2. Mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei (1648-1653, 1655-1663)⁸⁵.

Acesta a fost mitropolit al Ungrovlahiei în două rânduri⁸⁶, a doua oară, după ce a fost scos din scaun, fiind acuzat de domnul Țării Românești, Matei Basarab (1632-1654), că a „fost în legătură cu răsculații”, după care a fost trimis să „se odihnească în mănăstirea lui”⁸⁷. După moartea mitropolitului Teofil (1636-1648), în urma demersurilor domnitorului pentru „chibzuirea și alegerea unui păstor și îngrijitor al oilor celor cuvântătoare din acea Mitropolie”, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, Ioanichie (1646-1648) convocase Sinodul din luna mai a anului 1648, luând în considerare trei candidaturi:

„Și deci, făcându-se votarea după canoane, am pus întâi pe prea-cucernicul între ieromonahi și duhovnici chir Ștefan, și categhumen (kaqhgoumenon) al veneratiei și domneștii mănăstiri a Tismanei, apoi pe preasfințitul între ieromonahi și duhovnici chir Atanasie și, al treilea, prea-cucernicul între ieromonahi și duhovnici chir Leontie proegumenu”⁸⁸.

Despre începuturile activității de mitropolit avem știri de la Paul din Alep, care călătorește pe Valea Oltului și spune că „părintele Ștefan mitropolitul” era „...un moștean ot satul Râmăștii”⁸⁹. Acesta mai scrie:

„Printr-un sat numit Râmăști, locul de naștere al lui Ștefan, mitropolitul Țării Românești, care clădește aici o biserică de piatră. Se spune

85. † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Cuvânt înainte de binecuvântare și zidire spirituală” în *Slujebnicul Arhieresc al Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei: Ms. rom. 1790 de la Biblioteca Academiei Române București*, vol. 1, îngrijit de Ileana Stănculescu, Editura Basilica, București, 2021, p. 5.

86. Când a fost ales „chir Ștefan” era „și categhumen (kaqhgoumenon) al veneratiei și domneștii mănăstiri a Tismanei”, Eudoxiu HURMUZAKI, Nicolae IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, partea 1 (1320-1716), București, 1915, Documentul nr. CCLXX (270), p. 1 92.

87. E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor*, XIV, pp. 195-196. A fost înlocuit cu episcopul Ignatie de Râmnic.

88. E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV, partea 1 (1320-1716), Documentul nr. CCLXX (270), p. 1 92.

89. Arhivele Statului București, Mănăstirea Horezu, I/15, ms. 429, f. 65, la Constantin MĂNESCU, „Biserica «Toți Sfinții» din Bălănești, fost schit al Mănăstirii Hurezi, Județul Vâlcea”, în: *Acta Moldaviae Meridionalis*, XXXIII, 2012, p. 27, n. 6. Nicolae Iorga a crezut în mod eronat că este născut în Costești, iar informația a fost preluată și de alți istorici. C. MĂNESCU, „Biserica «Toți Sfinții» din Bălănești...”, p. 27.

că, la început, el a fost pisa/1 la mănăstirea Bistrița; după aceea a ajuns călugăr și apoi egumen al vestitei mănăstiri Tismana⁹⁰.

Astfel, în ceea ce îl privește pe cel ce fusese primul candidat de pe listă, ales, Ștefan, acesta s-a născut⁹¹, după cum relatează și Daniel Pănoneanul, „într-un sat de jos al Ungrovlahiei, carele au crescut odrasla și stâlpăre ca aceasta, împodobită cu atâtea bunătăți și darure“⁹². Părinții săi au fost săraci, iar erudiția și-a format-o prin activitatea de tipograf, care l-a dus la Episcopia Buzăului (1637), de unde va fi numit Mitropolit⁹³.

A făcut danii mănăstirilor Cotroceni, Tismana (unde apare ca egumen în 1642)⁹⁴ și bisericii Doamnei din București (patru epitafe, unul în 1661-1662 și alte trei în 1680-1683), a contribuit la selectarea textelor de drept bisericesc incluse în *Îndreptarea legii*, Pravila din 1652⁹⁵, folosind drept izvoare *Sintagma* lui Matei Vlastares, Nomocanonul lui Manuil Malaxos din 1562, *Comentariul la Canoanele Sinoadelor lui Alexie Aristeu din Rhodos*, *Cartea românească de învățătură*. În 1650 a tipărit *Pogrebania preoților*, după ce cu un an înainte a poruncit monahului Macarie Cozianul pisarul să scrie *Lexiconul slavo-românesc și tâlcuirea numelor*, cuprinzând 4575 de cuvinte. De asemenea, inițiativa mitropolitului Ștefan i se datorează pictura din Palatul mitropolitănesc din Târgoviște, iconostasul bisericii „Sfântul Dumitru“ din Craiova,

90. PAUL DE ALEP, „Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Românești (1653-1658)“ în: *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 194.

91. Pr. Mircea Păcurariu propunea anul 1600, Pr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 482.

92. *** *Îndreptarea legii sau Pravila lui Matei Basarab de la Târgoviște 1652*, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 34.

93. Pr. George I. GIBESCU, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Mitropoliei Țării Muntenesti*, alcătuit cu prilejul împlinirii a 40 de ani de Domnie glorioasă a Maiestății Sale Regele Carol I, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1907, p. 66.

94. Pr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, p. 482. Este atestat de egumenul Gligorie. Arhivele Statului București, Mănăstirea Tismana, XXVIII/4, ms. 329, f. 295 v, la C. MĂNESCU, „Biserica «Toți Sfinții» din Bălănești...“, p. 28, n. 13.

95. În prefața acestuia se intitula „Cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop, Mitropolit al Târgoviștei, al Plaiului și a toată Ungro-Vlahia, Exarh al Sf. Scaun apostolesc al Constantinopolului“. Pr. George I. GIBESCU, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Mitropoliei Țării Muntenesti*, p. 67.

care acum se află în schitul ctitorit în Gorj de Danciu Pârâianu boier (1636). Preocupat de cultură, a fost un sprijinitor al artei miniaturii, susținând apariția *Slujebnicului*, cu text slavon și inițiale tipicale scrise în românește, considerat un monumen al stilului⁹⁶. Intrat în conflict cu domnitorul Matei Basarab, care se confrunta cu răscoala seimenilor și care l-a acuzat pe mitropolit că i-ar fi susținut, domnul a scris Patriarhului Ioanichie al Constantinopolului (1653-1654): „arhiereu/ nostru chir Ștefan, ca unul ce este viclean (literal: târgoveț) și de fire acru la mațe, nu știu cum s-a dovedit că a fost în legătură cu răsculații, și astfel l-am scos din scaun, ca să se odihnească la mănăstirea lui”⁹⁷.

În același timp, i-a scris patriarhului ecumenic:

„Ne rugăm de Preasfinția Ta și de tot sfântul sobor să ni trimeată în-voire, cu un obraz de cinste, ca să mutăm pe prea-iubitorul de Dumnezeu arhiepiscop al Râmnicului, chir Ignatie, om în vârstă și cinstit și vrednic de a cârmui, și ne rugăm să nu se facă zăbavă, ca să fim cu arhiereu, căci avem hram la Adormirea Maicei Domnului”⁹⁸.

Ca urmare a acestor demersuri⁹⁹, a fost scos din funcție (1653) și a rămas, timp de doi ani, simplu monah la Mănăstirea Tismana. După moartea domnului Matei Basarab (9 aprilie 1654), a fost reînscăunat Mitropolit, sub domnitorul Constantin Basarab Cârnu (1654-1658), fiul lui Radu Șerban, în perioada 20 mai, respectiv 31 august 1655¹⁰⁰.

A adormit întru Domnul pe data de 25 aprilie 1668, fiind îngropat în pronaosul Bisericii din Bălănești¹⁰¹, cu hramul „Toți Sfin-

96. *Istoria Românilor*, V, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 238-239, 613, 867, 903, 971-972, 974.

97. E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor*, Documentul nr. CCLXXV (275), pp. 195-196.

98. E. HURMUZAKI, N. IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor*, Documentul nr. CCLXXV (275), p. 196.

99. Pr. George I. Gibescu le pune pe seama grecilor și a celui care va fi numit loțiitor, Episcopul Ignatie de la Episcopia Râmnicului Noul Severin, care ar fi fost sârb de neam și care posibil se amestecase în răscoala seimenilor. Pr. George I. GIBESCU, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Mitropoliții Țării Muntenestei*, pp. 66- 68.

100. Radu CREȚEANU, „Un egumen al Tismanei: Mitropolitul Ștefan 1 al Ungro-vlahiei”, în: *Mitropolia Olteniei*, XXIX (1977), nr. 1 -3, p. 122, nota 17.

101. Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București, 1928, p. 376.

ții¹⁰², nu înainte de a aminti de nedreptatea care i s-a făcut, în diata sa. În domeniul dreptului monahilor, iar mitropoliții erau monahi, existau prevederi legale oarecum deosebite, astfel că testamentul putea fi redactat în orice moment, căci intrarea în cinul monahal reprezenta „moartea civilă” a cetățeanului devenit călugăr, iar succesiunea revenea scaunului arhieresc (sau mitropolitan), deținut ultima oară¹⁰³.

„Diata Arhiepiscopului și Mitropolitului Ungro-Vlahiei și Exarh al plaiurilor Ștefan¹⁰⁴, în care diată la începutul ei blagoslovește pre Măria Sa Radul Leon Wod.¹⁰⁵ Și pre Dóamna Măriei Sale și pre fiul Măriei Sale Io Ștefan Wod., apoi dice“:

„După aceea aducem aminte [...] că fiind noi la M-re la Tismana poate din voia milostivului Dumnedeu și a răpos. Matei Vodă¹⁰⁶, Dumnedeu să'l pomenescă, și cu tot Sfatul, adusu-ne au la acestaș scaun al Mitropolii, și fiind câtă-va vreme, apoi poate fi fost pentru păcatele noastre au din graiurile omenești scosu-ne-au din scaunul nostru numai cu ce am fost îmbrăcați, iar alte ce am fost câștigat tot au rămas la Mitropolie, și puind pe pre sfinția lui întru Hristos fratele nostru Ignatie¹⁰⁷ în locul nostru, tot au rămas pre séma lui, precum mulți boeri știu, iar după ce au dăruit Domnul Dumnedeu pre Constantin Vodă a fi Domn Țărei Românești¹⁰⁸, poate că

102. Ctitoria Mitropolitului.

103. Ovid SACHELARIE, „Moștenirea monahilor în vechile noastre orânduiuri juridice”, în: *Glasul Bisericii*, XXVIII, 1969, no 1-2, p. 104-110

104. Constantin ERBICEANU, „Testamentul și data morții Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XXVII, 1 902, nr. 2-3, pp. 296-297. Originalul se află în Arhivele Statului, Mitropolia București, pachetul 375/194, nr. 1.

105. Radu Leon – domn al Țării Românești (1664-1669), impus de Constantinopol, după ce a plătit „opt sute de pungi de bani, sau 400 de scuzi”, echivalând cu 200 000 de galbeni. Paul RICAUT, *Histoire de l'état présent de l'Empire otoman*, trad. din engleză Pierre Briot, Librairie de l'Univers, Amsterdam, 1671, p. 159.

106. Matei Basarab – domn al Țării Românești (1632-1654) este ctitorul bisericii Mănăstirii Strehăia (1645). Nicolae STOICESCU, *Matei Basarab*, Editura Academiei R.S.R., București, 1988, p. 98.

107. Pr. George I. Gibescu, îl prezintă ca fiind locțiitor de mitropolit în perioada suspendării Mitropolitului Ștefan al II-lea (1653-1657). Paul din Alep îl menționează la nivelul anului 1653, când îl întâmpina pe Patriarhul Antiohiei la Târgoviște. Pr. George I. GIBESCU, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Mitropoliei Țărei Muntenestei*, 67.

108. Constantin Șerban Basarab, domn al Țării Românești (1654-1658) și al Moldovei (1659, 1661). Constantin ȘERBAN, „Înscăunarea lui Constantin Șerban la

știind că nimica vinovat n'am fost, adusu-ne-aŭ iar la scaunul nostru la Mitropolie¹⁰⁹ și nemica din ce am lăsat la Mitropolie n'am aflat, decî de atunci cea pân'acum din ce ne-aŭ fost și nouă putere de am câștigat cu patrahirul nostru, întâmplatu-s'aŭ multe nevoi și răutăți și robiu în țară de aŭ ars Mitropolia și o aó prădat în deŭi rînduri, și tot am dires și am făcut ce am putut cu multă cheltuială nu numai la Târgoviște ce și aicea la București, și am făcut și odăjdii ca să fie stătătoare la sf. Mitropolie...“.

Există și un text adăugat pe spatele dietei:

Pe verso dieții este scris:

„O prea sfințe creștete (sic), pristăvitu-s'aŭ sfinția sa fericitul părinte chir Ștefan Mitropolitul la mesița¹¹⁰ Aprilie 25 dni la 10 ceasuri de di Sâmbătă, și s'aŭ îngropat în Mitropolia de la Târgoviște după porunca sfinții sale într'acéstaș lună la 2(4) dni Marți, și l'aŭ petrecut Măria Sa Domnul nostru Io Radu Leon Wod¹¹¹. Cu toți boerii Măriei Sale cu mare cinste pân' la crucea părintelui Măriei Sale răpos. Io Leon Wod. Și ș'aŭ luat ȧertăciune și l'aŭ trimis la locul lui la Târgoviște, și stătul în locul sfinții sale Mitropolit¹¹² din mila lui Dumnedeŭ și cu voia cea dumnedeășcă și blagoceștivului Domn Io Radul Leon Wod. Și dimpreună cu tot sfatul Măriei Sale alegînd pre părintele Theodosie Egumenul de la Argeș a fi Mitropolit¹¹³ după cum scrie mai sus, și i s'aŭ dat cărja la Maiu 2 dile Sâmbătă, și s'aŭ hirotonit a fi desăvârșit Arhiereu într'acelaș lună la 21 dni în diua de sfeti Costandin Joî, și s'aŭ întâmplat în postu lui sfeti Petru“.¹¹⁴

Târgoviște ca succesor al lui Matei Basarab ca domn. Complot politico-militar preconcepŭt, sau concurs favorabil de împrejurări“, în: *Valachica. Studii și cercetări de istorie*, 15, 1997, p. 107 și urm.

109. Radu CREȚEANU, *Un egumen al Tismanei: Mitropolitul Ștefan 1 al Ungrovlahiei*, p. 122, nota 17

110. Lună (calendaristică)

111. Radu Leon Vodă, domn al Țării Românești (1664-1669).

112. A fost înmormântat în Mitropolia din Târgoviște pe 25 aprilie 1688. Pr. George I. GIBESCU, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Mitropoliții Țărei Munteneshi*, p. 68.

113. A fost instalat pe 21 mai 1688, de către domnul Leon Radu. Provenea din neamul Cantacuzinilor. A fost cel dintâi mitropolit care a rostit crezul în limba română. Pr. George I. GIBESCU, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și Mitropoliții Țărei Munteneshi*, p. 168 și urm.

114. Constantin ERBICEANU, „Testamentul și data morții Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei“, p. 297.

3. **Iacov Stamati**, grec la origine (n. 1749 la Gledin/Bistrița-1803)¹¹⁵, a fost episcop al Hușilor (1782-1792), fiind nepotul Sf. Pahomie de la Gledin¹¹⁶, care a ajuns stareț la Neamț și mai târziu episcop al Romanului. La 11 ani, Ioan, așa cum a fost numit la botez, a plecat din Transilvania și a ajuns în Moldova, la Mănăstirea Neamțului, unde va fi tuns în monahism cu numele Iacov (1765). În această mănăstire a învățat elena, slavona și franceza, iar starețul de atunci al mănăstirii, ieromonahul Ioasaf a jucat un rol important în formarea sa.

În anul 1774, mitropolitul țării, Gavriil Callimachi (1760-1786) l-a chemat la Iași, unde i-a încredințat funcția de protosinghel, numindu-l dichiu (administrator al averilor mitropoliei). În calitate de dichiu, a ctitorit, la Iași, biserica *Sf. Gheorghe*, ridicată la 1766, unde a fost mai apoi hirotonit, la 33 de ani, episcop al Hușilor (1782-1792)¹¹⁷.

La 10 aprilie 1792, patriarhul Neofit al Constantinopolului le-a cerut episcopilor, prin intermediul unei gramate, să aleagă mitropolit, aceasta fiind adusă în țară chiar de domnul Alexandru Moruzi (1792-1793). Ca mitropolit, a fost ridicat în scaun Iacov al II-lea Stamati (1792-1803), devenind astfel cel de al 59-lea mitropolit în scaunul Moldovei¹¹⁸, numele său fiind Iacov al II-lea Nemțeanul (datorită metaniei sale de la Neamț). În această calitate, a desfășurat o activitate diplomatică intensă, în condițiile în care toate actele externe erau redactate la Mitropolie, unde se adunau boierii și înalții demnitari pentru sfat, iar scrisorile diplomatice erau alcătuite deseori chiar de mitropolitul țării. În plan intern, a uns ca domni pe Alexandru Moruzi (1792-1793), Mihail C. Suțu (1793-1795), Alexandru Callimachi (1795-1799), Constantin Ipsilante (1799-1802), Alexandru Suțu (1801-1802), Alexandru Moruzi (1802-1806) și a redactat scrisori de

115. Academia Română, Documentul 28-CLXXXVI, indicat în *Creșterea Colecțiilor Academiei*, pe 1919, p. 265; A. I. CIUREA, *Figuri de ierarhi moldoveni: IACOV STAMATI (1749-1803)*, Atelierele Grafice Alexandru A. Țerek, 1946, pp.239-240.

116. † Petroniu FLOREA, *Mari Sfinți români*, vol. 1, Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, Zalău, 2018, pp. 88 -98.

117. † Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, 1869, p. 135.

118. Titulatura completă era de „Mitropolit al Moldovei, Arhiepiscop al Sucevei și Exarh Plaiurilor”.

omagiu. A fost, în egală măsură, reorganizator și reformator al școlii din timpul său, având drept model pe Platon¹¹⁹, s-a ocupat de tipărirea cărților liturgice și a celor didactice. A adormit întru Domnul, bolnav fiind de dropică, la 10-11 martie 1803¹²⁰.

Redăm mai jos textul Testamentului lui Iacov Stamati:

„Iacov cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit Moldaviei. De vreme că fapta cea bună însăși de sine însuși este cinste și laudă plăcută fiind și lui Dumnezeu ziditorul a toate și oamenilor la a cărei vrednicie măcar că noi n-am ajuns, nici măcar la dintâi de jos treaptă, prin care să putem câștiga laude de la oameni, dar mai vârtos veșnica fericire, cu toate acestea sălindune a câștiga dintr-însa măcar o picătură de apă, am făcut toate chipurile și o biserică de aicea din Iași, din mahalaua de lângă râpa Pivițoaiei, ce mai înainte sau numit biserica Banului¹²¹ fiind cu totul învechită și ajunsă la o stare foarte proastă, după ce atât cu cheltuiala și cu osteneala noastră cât și cu cheltuiala și ajutorul a multe obraze

119. Mirela BEGUNI, „Relația Biserică-Școală în Principatele Române. Rolul și însemnătatea Seminarului de la Socola (1800-1848)”, în: *Codrul Cosminului*, nr. 12, 2006, p. 73.

120. Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Editura Ministerului Cultelor, București, 1930, p. 188

121. A fost supranumită și „biserica calicilor” sau „a mișeilor”, după numele breslei care își avea viața legată de lăcașul de închinăciune. Biserica s-a ridicat pe locul alteia din lemn, de la 1705, înălțată de boierul Savin Zmucilă Banul (sau Zmucicâne după cum apare în Gh. GHIĂBĂNESCU, *Catastiful Iașilor*, din 1755, publicat în *Ioan Niculce*, fasc. 1, 1921, p. 27. Gh. GHIĂBĂNESCU, *Din trecutul Bisericii Române (Bisericile din Iași)*, p. 43. Gh. GHIĂBĂNESCU, *Surete și Izvoade*, VIII, Tipografia Dacia, Iași, 1914, p. 4. Pisania de deasupra intrării menționează că „Această sfântă și dumnezeiască biserică, unde să cinstește și să prăznuiește hramul Duminica Tuturor Sfinților, făcută în zilele luminatului Dom(n) Constantin Alexandru Ipsila(n)t V(oe)vod; din nou s-au zidit cu osteneala și cheltuiala Prosfințitului Kiriu Kyr Iacov Stamati, Arhiepiscop și Mitropolit Moldavii și cu ajutorul a multora celor iubitori de faptă bună pravoslavnic creștin(i), cine cu cât D(u)mnezeu iau luminat spre a lor vecinică pomenire și de acum cu umilință vă rugăm pre toți, pre voi pravoslavnic creștini ce urmați, ca să fiți iubitori de faptă bună pri(n) cât s-ar pute(a) să vă depărtați de deșertăciunile cele vremelnice și pierzătoare de suflet și să alergați cu dragoste și cu umilință, din tot sufletul spre ajutorul și podoaba sfintei și D(u)mnezăeștii Biserici pentru a voastră vecinică pomenire, pentru care și înmiiță plată veți avea de la Hristos; Anul (de la) izvorătorul milelor și atotfăcătorul, let 1800. S-au zidit de arhitectonul Her Leopold”. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile Iașului*, pp. 77-78. Al. I. CIUREA, *Figuri de ierarhi moldoveni*, p. 186. Biserica a fost cunoscută și sub numele de „biserica Mitropolitului”.

cinstite din boieri și dintr-alți preavoslavnici creștini, iubitori de faptă bună și plăcută lui Dumnezeu, o am zidit din temelie întru slăvit și cinstit numele Duminicii tuturor sfinților, înfrumusețând-o atât dinlăuntru cât și din afară, cu toate cele trebuincioase podoabe¹²², și lucru ei spre vecinică pomenire și a noastră și a tuturor fericitorilor ctitori, apoi am și înzestrat-o cât ne-a fost prin puțință, cu case, cu dughene, cu pivnițe și cu toate cele trebuincioase, după scrisori ce are trecute în condica sa, ca nu cumva din întâmplările vremurilor și nefiind cine să-i poarte de grijă să se risipească din lucruri și din cele puține acareturi ale ei și să ramâie lipsită de căzuta căutare de grijă, iată că prin această carte a noastră rânduim epitrop întâia casă a nepotului nostru Toma Stamati biv. vel. pah.(arnic)¹²³, și al doilea de logof.(ăt) Luca Banu, cât îi va fi viața, care împreună cu noi sunt și ctitori, și ostenitori la facerea bisericii aceștia ca purure să aibă priveghere și purtare de grijă atât pentru podoabele cele cuviincioase ale bisericii cât și pentru acareturile ei, iar mai vârtos această sfântă biserică să ramâie a patriei a mahalalei acesteia fără a fi supusă cu numele de metoh, ori mitropoliei, ori vreuneia din episcopii sau vreunei mănăstiri din cele grecești sau de a patriei, ci însăși de sine să ramână și sub epitropie a arătaților epitropi și poporanilor. Lângă aceasta și pentru patru preoți ce vor fi slujitori la această biserică, iarăși hotărâm prin această așezare a noastră ca nici un feliu de dajdie preoțească să nu fie supărați, ci să ramâie în toată odihna și liniștea ca să poată căuta de slujba sfintei biserici, pururea cea neadormită priveghere și a face pomeniri, pentru suflete a fericitorilor ctitori.

Pentru care și pe alți frați mitropolii ce în urma noastră, îi va învrednici milostivul Dumnezeu a se sui în scaunul sfintei Mitropolii și a primi toiagul păstoriei duhovnicești, poftim și rugăm pe frații sale, ca să nu strice această așezare a noastră, ci mai vârtos să adauge și să întărească pentru a fraților sale vecinică și nemuritoare pomenire. Iar într-alt chip ori cine, ori din cei duhovnicești, ori din cei politicești, iar începe a strica, sau a strămuta această așezare, sau testamentul nostru, dat acestei sfinte biserici, unul ca acela, să aibă pârâș pe toți sfinții cei este hramul a acestei sfinte biserici, înaintea lui Dumnezeu ziditorul a

122. În 1946 se mai păstrau încă o icoană, un chivot, o cruce de corn cu părticică din sfințitul lemn, toate cu inscripții ce menționează numele donatorului, „părintele Mitropolitu Chiriu Chir Iacov“. Al. I CIUREA, *Figuri de ierarhi moldoveni* p. 187.

123. biv(sih) vel(ichi) paharnic, fost mare paharnic. Din familia postelnicului biv. vel. pah.(arnic)

toate, la strașnica și înfricoșata a doua lui venire, în ziua județului. În-tărind testamentul nostru acesta, cu însăși a noastră iscălitură și cu a Sfintei Mitropolii pecete. În sf. Mitr. In Iași la anul 1803 Fvr. 26. Iacov Mitropolitul Moldaviei.

L.S. « Pecete a Sfintei Mitropolii Moldovlahiei »¹²⁴.

În concluzie, parcurgând textele acestor documente, care păstrează suma concepțiilor și valorilor cu care cei care le-au redactat au plecat din această viață, înțelegem mai bine personalitățile profunde, dezvoltate în spațiul creștin.

124. Sf. Gheorghe omorând șarpele.